

МЕСТО ТУРИЗМА У РЕГИОНАЛНОМ РАЗВОЈУ ОПШТИНЕ ЛОЗНИЦА

Сања Крсмановић¹

Извод: Основ за интензиван развој туризма општине Лозница представљају изражени природни и антропогени туристички потенцијали. Доминантан облик туризма на подручју општине је здравствено-лечилишни и заступљен је пре свега кроз понуду у Бањи Ковиљачи. Због позитивних економских ефеката општина је опредељена да у будућности туризам буде једна од водећих привредних грана и носилац привредног развоја читавог краја. Задатак туризма је да допринесе активирању других привредних делатности (угоститељство, саобраћај, трговина, пољопривреда, занатство...) и тако омогући запошљавање нових кадрова. Развој нових облика туризма и проширена туристичка понуда, прилагођена потребама савремених туриста, треба да оствари најбоље резултате, што би се даље одразило на развој општине у целини.

Кључне речи: Лозница, туристички потенцијали, бањски туризам, Бања Ковиљача, привредни развој

Abstract: The basis for the rapid development of tourism in Loznica is based on natural and anthropogenic tourist potential. The dominant form of tourism in this area is health and spa resort tourism, best represented in Banja Koviljaca. Because of the positive economic impact municipality is committed to idea that in the future tourism should become one of the leading industries and the driving force for economic development of the entire region. Tourism task is to contribute to activating other economic activities (catering, transport, trade, agriculture, manufacturing ...) and thus enable recruitment of new staff. Development of new forms of tourism and expanded tourist offer, created to answer the needs of modern tourists, should achieve the best results, which will reflect in the development of the municipality as a whole.

Key words: Loznica, tourist potential, health and spa tourism, Banja Koviljaca, economic development

Увод

Општина Лозница се налази у западној Србији, у регији Јадар, уз реку Дрину, те истовремено припада Доњем Подрињу. Захвата површину од 612 km² и убраја се у веће општине у земљи, са 52 насеља на својој територији. Административно припада Мачванском округу. Суседне

¹ Контакт адреса: zonas@open.telekom.rs

Сања Крсмановић

општине са којима се граничи су: Шабац, Крупањ и Мали Зворник, у Србији, и општине Бијељина и Зворник, у Републици Српској. Средиште општине је град Лозница, у подножју планине Гучево (Гајић и др., 2012).

Општина Лозница има релативно повољан саобраћајно-географски положај. Окосницу саобраћајне мреже чине државни путеви I реда који овај крај повезују са Шапцем, Ваљевом и Бајином Баштом. Мање саобраћајне деонице пружају се уз реку Јадар и планинске венце на југу. Кроз град пролази магистрални пут М-19 који повезује престоницу са Босном и Херцеговином (Београд - Шабац - Лозница - Зворник - Сарајево). Овом саобраћајницом Лозница је удаљена 80 km од аутопута Е 70. Скоро једнако је удаљен и Коридор X. Кроз град пролази и пут Бијељина - Лозница - Мали Зворник - Бајина Башта - Ужице, који води до Црногорског приморја. Значајан је и пут Лозница - Осечина - Ваљево - Лајковац који излази на Ибарску магистралу, чиме се остварује добра саобраћајна повезаност територије у свим правцима. Најближи аеродром је у Београду, удаљен 110 km.

Смештени у приобаљу Дрине, град и општина Лозница су у прошлости имали много повољнији саобраћајни положај. Њихов положај данас лошији је у односу на градове Шумадије и Поморавља, али је бољи у односу на општине које се налазе узводније уз Дрину. Имајући у виду све економске функције туризма, изванредне природне и друштвене предиспозиције за његов интензиван развој, општина Лозница је опредељена да туризам представи као водећу привредну грану и окосницу привредног развоја у будућности. У овом раду анализирани су фактори који би могли да утичу на регионални развој туризма у овом крају, као и њихови ефекти, који су условили да у стратешком плану за економски развој општине, развој туризма буде једна од три кључне области.

Циљ рада је да се анализом тренутног стања и предвиђањем будућих трендова у области туристичке привреде сагледају односи туризма са другим делатностима, истакне његов значај у развоју привреде и укаже на улогу коју он има, не само у друштвеном и економском, већ и просторном и функционалном развоју општине Лозница.

Туристички потенцијали општине Лозница

У рељефу Лознице истичу се три целине: на северу Цер са Иверком, у средишњем делу басен Јадра са алувијалном равни Дрине и на југу планински венац Гучева. Ова разноликост рељефа повећава привлачност града и околине (Лазаревић П., Кирбус Б., 1997).

Гучево је шумовита планина, знак препознавања Подриња и Јадра, у чијем северном подножју је смештена Лозница. Масив Гучева изграђен је

МЕСТО ТУРИЗМА У РЕГИОНАЛНОМ РАЗВОЈУ

од различитих стена, највише кречњака и пешчара. У давној прошлости на Гучеву је дошло до раседања терена, што је условило појаву термоминералних вода, на чијим је лековитим изворима настала Бања Ковиљача. Уз то, Гучево је богато изворима хладне, пијаће воде, од којих настају слаби потоци, па су планинске стране изобразане њиховим долинама. Због тога је хоризонтална и вертикална дисецираност терена веома наглашена. Највиши врх планине је Црни врх са 779m надморске висине.

Заклоњена планинама и њиховим огранцима од хладних северних и источних ветрова, Лозница са околином представља својеврсну оазу жупног климата, по којем се приметно разликује од поднебља суседних предела (Ракићевић Т., 1997). Управо захваљујући овој чињеници клима града и околине је веома погодна за развој туризма. Најзначајнији и највећи водоток на територији општине је река Дрина, чијем сливу припадају скоро све реке овог краја, међу којима се истичу: Јадар, Лешница, Штира и Жеравија. У дужини од око 6 km, на делу тока кроз Лозницу, корито Штире је регулисано и лепо уређено.

Овај простор располаже и великим резервама подземних вода. Најснажнији извори на подручју општине везани су за раседне пукотине на којима воде из дубина, са пространим областима храњења, избијају на површину. Међу њима најснажнији је извор код манастира Троноша, чија је максимална издашност 5,5 l/s (познат као чесма „Девет Југовића“).

Водно богатство и разноврсност на градском подручју употпуњују термоминерални извори. Појава ових извора везана је за бројне раседне линије, као и за некадашњу слабо изражену вулканску активност. Најзначајније су воде Бање Ковиљаче, које се јављају у виду више извора, а према садржају растворених хемијских елемената сврстане су у алкално-муријатичне, гвожђевите и сумпоровите. Истраживања показују да је вода Бање Ковиљаче HCO_3 , ClNa , Ca , Mg типа, укупне минерализације 1,41 g/l, температуре око 30°C и тврдоће (pH) 6,6 (Ракићевић Т., 1997).

Лепоту пејзажа овог краја обогаћује богат биодиверзитет у коме доминирају комплекси листопадних и четинарских шума. Разноврсност шумских фитоценоза на Видојевици, Церу, Гучеву и Троношкој планини, омогућавају развој здравственог, спортско-рекреативног и излетничког туризма. Умерени, благ климат, уз богатство разноврсне флоре и фауне, употпуњују постојеће природне вредности. Очувана станишта ситне и крупне дивљачи представљају основу развоја ловног туризма. На бази богатства термо-минералних, сумпоровитих, гвожђевитих и радиоактивних вода развија се лечилишна и здравствена функција бањских центара читаве општине (Гајић М., Вујадиновић С., 2010). Природни потенцијал општине највише је презентован кроз позната бањска места Бању Ковиљачу и мање Бању Бадању. Антропогене

Сања Крсмановић

туристичке вредности у лозничком крају представљене су важним културно-историјским споменицима, објектима старог народног градитељства и бројним културним и другим манифестацијама.

У Лозници се посебно издваја амбијентална целина Основне школе „Анта Богићевић“, са црквом Покрова Пресвете Богородице, у непосредној близини. Школа је основана 1795. године и једна је од најстаријих у Србији. Најпознатији ученици ове школе били су великани српске просвете и науке, Вук Караџић и Јован Цвијић. Настава се данас одвија у старој и новој згради. Старо здање подигнуто је 1928. године, а обновљено 1995. када је прослављено 200 година њеног постојања.

Поред овог комплекса у граду се истичу Музеј Јадра, смештен у згради „Старе апотеке“, Галерија Миће Поповића и ресторан „Европа“ недалеко од општине и суда. У Лозници је подигнуто више споменика познатим људима из овог краја, међу којима се истичу споменик Вуку Караџићу, реформатору српског језика, недалеко од Градске библиотеке, најпознатијем српском географу Јовану Цвијићу у парку испред Гимназије, слепом гуслару Филипу Вишњићу на брду поред основне школе „Анта Богићевић“, војсковођи Степи Степановићу на Шанцу изнад Лознице.

Најпознатији верски објекат у општини је Манастир Троноша који датира из XIV века и од Лознице је удаљен 17 km. Изградња манастира везује се за краља Драгутина, који слови за ктитора манастира, иако је само наложио изградњу, док су 1317. године радове завршили градитељи његове жене Кателине. Манастирска црква посвећена је Вавдењу Пресвете Богородице. Током векова више пута је био рушен и спаљиван, а потом и поново обнављан. Манастирски комплекс последњи пут је обновљен 1961. године и сада га чине: црква, нови конак са трпезаријом, изложбени простор и Музеј Вуковог раног школовања. Недалеко од манастирских зидина је каптирани извор - чесма „Девет Југовића“. На капели изнад цеви које представљају девет Југовића и највећа старог Југ Богдана, налази се мозаик, на ком су до детаља представљени ови јунаци, сваки на свом коњу, који су кренули у Бој на Косово. Због изузетне лепоте извор представља својеврстан природни и културно-историјски споменик. Комплекс манастира Троноше са чесмом девет Југовића и околним излетиштем чини складну амбијенталну целину, која привлачи бројне туристе и излетнике (Милутиновић Д., 2006).

Најзначајнији споменици лозничког краја налазе се на највећим планинама. На врху Гучева, 16 km од Лознице, 1929. године подигнута је спомен костурница у знак сећања на борце Гучевске битке из Првог светског рата. Околина споменика је искрчена и уређен је видиковац са погледом, не само на Дрину и Лозницу, већ и цело Подриње, Поцерину, Семберију и

МЕСТО ТУРИЗМА У РЕГИОНАЛНОМ РАЗВОЈУ

Мајевицу. Видиковац истовремено служи као стартна позиција за лет параглајдера, који се често могу видети на небу изнад Бање Ковиљаче.

У селу Текериш, на обронцима Цера, налази се споменик Церским јунацима који су 1914. године извојевали прву савезничку победу у Првом светском рату. Подигнут је 1928. године у славу палим борцима. У саставу меморијалног комплекса Текериш су још и спомен-костурница, у чијем простору су бисте пет српских војвода-војсковођа, спомен-чесма и музеј са сталном поставком посвећеној Церској бици. Комплекс је заштићен као споменик културе од посебног значаја за Србију (Милутиновић Д., 2006).

Нарочиту вредност Бање Ковиљаче представља бањска дворана „Кур-салон“ која је њен симбол, бањски парк са фонтаном и „Сумпорно купатило“, изграђено у време краља Петра I Карађорђевића, у близини његове бањске резиденције, које данас носи његово име. У бањи се налази и преко 80 вила које се налазе у посебном регистру заштите, а по лепоти се посебно истичу виле: „Босна“, „Ковиљача“, „Херцеговина“, „Далмација“, „Здравље“, „Катарина“, „Анкица“, „Сунчица“, „Бенкара“, „Стражилово“, Бањска управа, задужбина Стаке Пејића и др.

На простору општине Лозница организују се бројне манифестације, са циљем стварања и неговања културно-историјске свести, очувања народних обичаја и националних вредности и афирмације културног стваралаштва. Највећи број манифестација одржава се у летњој половини године, а све углавном имају културни, забавни или спортски карактер.

Најпознатија манифестација је Вуков сабор у Тршићу. Одржава се сваког септембра, у недељу пред Малу Госпојину, у знак сећања на Вука Караџића и представља основни манифестициони мотив општине Лозница. По свом значају и масовности ово је највећа манифестација у Србији, која окупља око 30.000 посетилаца. Први Вуков сабор је одржан 1933. године као велика народна свечаност. У почетку сабори су имали завичајно обележје и одржавали су се испред Вукове куће. Богаћењем програма културни-уметничким и научним садржајима, и повећањем броја учесника, Сабор поприма општеном народни културно-просветни карактер, а републички значај добија 1964. године, после обележавања 100 година од Вукове смрти. Тада је подигнута велика позорница са амфитеатром, а касније и више објеката у народном стилу, који данас имају различите намене у оквиру етно-комплекса. Предсаборски дани су испуњени разноврсним програмима, које чине: научни скупови, позоришне и филмске представе, концерти, ликовне изложбе, књижевне вечери, гусларска посела. Одржавају се у Лозници, Бањи Ковиљачи, Тршићу и Трноши, и трају 7-15 дана.

Цвијићеви дани одржавају се 12. октобра сваке године почев од 1995. у знак сећања на првог српског географа - Јована Цвијића. Организатори манифестације су град Лозница, Српско-географско

Сања Крсмановић

друштво и основна школа „Јован Цвијић“ у Лозници. Свечана академија се одржава у Вуковом дому културе, а тематска предавања у Библиотеци града или Музеју Јадра. Међународни фестивал фолклора „Европа игра“ одржава се у Лозници и Бањи Ковиљачи од 2002. године. Фестивал је конципиран као празник песме и игре који зближава народе и културе европских земаља. Тих пар дана Лозница представља Европу у малом.

Дринска регата одржава се сваке године у августу. Организатори ове међународне манифестације су град Лозница и општина Мали Зворник из Србије и општина Зворник из Републике Српске. Старт регате је у Малом Зворнику, а циљ у Бањи Ковиљачи, на „Жићиној плажи“. Укупна дужина спуста је 18 km. Она сваке године окупља све више учесника и праћена је споретским и музичким садржајима и гастрономским такмичењима.

Привредне делатности и туризам

Природни ресурси општине су: обрадиво пољопривредно земљиште, велики шумски фонд, налазишта метала и неметала (у последње време нарочито актуелан јадарит, обзиром на потенцијално веома исплативу експлоатацију), бање Ковиљача и Бадања, водни ресурси и друго.

На простору општине индустрија је некада била доминантна делатност, али су капацитети данас застарели и у озбиљним структурно-власничким проблемима. Некада је највећи значај имала хемијска индустрија и фабрика „Вискоза“ која је производила вискозне производе, целован, папирну целулозу и штампану амбалажу. Од 12.000 запослених почетком 1990-их година, данас у трансформисаној компанији ради тек 2.000 људи. Производне линије и технологија су застарели и са еколошког становишта неприхватљиви. Дугогодишња стагнација привреде и процес реструктурирања индустријског сектора имали су за последицу економску и производну стагнацију, доводећи до смањења броја запослених у некада великим индустријским предузећима. Ограничења у развоју довела су до бројних економских, структурних и социјалних проблема, чије се последице и ефекти осећају и данас, а за које није пронађено одговарајуће решење. Производња је данас заступљена у Лозници, Трбушници, Бањи Ковиљачи, Лешници и Зајачи, али у много мањем обиму.

У општини Лозница регистровано је 574 предузећа од којих је 83% у приватној својини. Највећи број њих бави се трговином (40%), а у области индустријске производње тек 25%. Половина од укупно 2.227 приватних предузетника из општине бави се неким видом занатства. Процес приватизације одвија се споро и завршен је у 4 предузећа, а њих 13 је у процесу реструктурирања. У Лозници трговина представља главну

МЕСТО ТУРИЗМА У РЕГИОНАЛНОМ РАЗВОЈУ

привредну активност у којој је запослено 12% свих радника, а они у остваривању укупног дохотка учествују са 27%.²

Пољопривредне површине чине 60% укупне територије општине Лозница. Простор општине подељен је на три пољопривредна рејона.³ Основна карактеристика пољопривредне производње је њен екстензиван карактер, а главни проблем представљају уситњени пољопривредни поседи, чија производња није специјализована и не може адекватно да одговори на потребе тржишта. Пласман производа који се оствари, не доводи до задовољавајућих економских ефеката, који би мотивисали даље улагање у савременију производњу. Велики проблем је недовољно коришћење механизације и слаба едукованост пољопривредника, што показује да су неопходна додатна улагања и инвестиције у овај сектор.

Лозница је регионални центар привредних активности, које су недавно почеле да се одвијају захваљујући страним улагањима. Последњих година бележи се интензиван развој малог и средњег предузетништва. Текстилна индустрија представљена је новом фабриком чарапа и веша „Golden lady“. Предузећа „Nely“ и „Radalјас company“ послују у индустријској зони, где имају постројења намењена прехранбеној, кондиторској и пекарској индустрији. Захваљујући богатству шума у планинском рејону развила се фирма „DIV Chabros“, која се бави прерадом дрвета.

Једино старо предузеће које је наставило са радом, упркос неповољним пословним условима и поново заузима значајно место у индустрији Лознице су рудници и топионица „Зајача“. Некада је запошљавало 3.500 радника, а производњу је базирало на преради руде антимона. Када је фабрика целулозе „Вискоза“ посрнула, за собом је повукла и ово предузеће, али је оно захваљујући страним инвестицијама и повезивањем са фабриком акумулатора у Сомбору, пронашло нови начин да изађе на тржиште и одржи се на њему. „Зајача“ се данас бави прерадом метала и рециклажом старих акумулатора, а послује у саставу „Концерн Фармаком“ из Шапца. Предузеће „MN“ послује у оквирима грађевинске индустрије. Захваљујући профиту који остварује и учешћу на тржишту, једно је од најуспешнијих предузећа у овој области у Србији. Осим извођења грађевинских радова, сопственог транспортног потенцијала, водећа делатност фирме је производња и продаја разних врста камених блокова и плоча, неопходних за уређење простора.

Туризам и угоститељство у Лозници имају дугу традицију и значајан су фактор њеног досадашњег привредног развоја. Туристичка понуда примарно се ослања на бањски, односно здравствено-лечилишни туризам

² Акциони план за локални економски развој, Општина Лозница, 2006.

³ Просторни план општине Лозница, Завод за урбанизам Лозница, 2010.

Сања Крсмановић

(Бања Ковиљача) и културно-манifestациони и ђачки туризам (Тршић и Трноша). Међутим, у општини постоје и бројни други, разноврсни, али и недовољно искоришћени потенцијали за туризам и рекреацију. Постојећи туристички локалитети и центри у будућности могу да прерасту у носиоце привредно-економског развоја непосредног окружења. На тај начин би и улога туризма у регионалном развоју општине могла да буде много већа и последично утиче на развој других привредних грана.

Досадашњи развој туризма и рекреације на подручју општине је био неравномеран. Добро је развијен у зони Бање Ковиљаче и управо због тога ова локација представља основу за развој националног и интернационалног туризма, чему доприносе и посебне природне (подножје Гучева, лековите воде, услови за купање и риболов на Дрини), као и друге погодности, будући да се у близини налазе значајни туристички локалитети (Тршић, Трноша, Гучево, Цер, Текериш). Са друге стране, зона Цера и Бање Бадање представља још недовољно афирмисан туристички локалитет.

Смештајни и угоститељски капацитети

У лозничкој општини већина смештајних капацитета сконцентрисана је у Бањи Ковиљачи. Иако угоститељски и објекти намењени пружању услуга смештаја имају шире распрострањавање, овакав распоред је разумљив ако се у обзир узме чињеница да бањски туризам у Бањи Ковиљачи има дугу традицију и да је, гледано са становишта општине, у њој највише развијен.

Бања Ковиљача располаже са око 2.000 лежаја у хотелима, одмаралиштима, Специјалној болници, бањским вилама и приватном смештају. Носилац угоститељско-туристичке делатности је Хотелско-туристичко предузеће „Бања Ковиљача“, у оквиру кога данас послује само хотел „Подриње“ са 160 лежаја, а некада су били активни и одмаралиште „Гучево“ са 130 и вила „Београд“ са 44 лежаја. У његовом саставу пословале су виле „Босна“ и „Ковиљача“, са укупно 79 соба и око 200 лежајева. Виле су до 2004. године коришћене за боравак избеглица, тако да је неопходно извршити њихову адаптацију и поново их укључити у туристичку понуду. Некада су постојали и кампови на Гучеву и Дрини, али су они запуштени и неуређени и нису у функцији (Гајић М., Вујадиновић С., 2010).

Хотелско-туристичко предузеће „Бања Ковиљача“ располаже и значајним угоститељским капацитетима. Чувена бањска дворана „Кур-салон“ има четири сале и два салона са укупно 1.030 места, грил ресторан „Три чесме“ са 300 места, док млечни ресторан „Подриње“ располаже са 66 места. У оквиру виле „Београд“ некад су се налазили ресторан и летња башта са укупно 450 места, али он данас није у функцији. Специјална болница за рехабилитацију располаже са 550 лежајева. У њеном саставу су

МЕСТО ТУРИЗМА У РЕГИОНАЛНОМ РАЗВОЈУ

и виле „Далмација“ (155 лежаја), „Херцеговина“ (100), „Нови стационар“ (124) и хотел „Стандард“ (66). Болница има 416 постеља у луксузним апартманима, једнокреветним и двокреветним собама, које су опремљене на нивоу хотела В категорије (Гајић М., Вујадиновић С., 2010). Најновији и савремено опремљен хотел „Royal“ налази се у самом центру Бање Ковиљаче. Уређен је по највишим стандардима и у оквиру њега се налази 48 апартмана, са око 250 лежаја.

Табела 1. Смештајни капацитети у Бањи Ковиљачи

Објект	Број лежаја
Хотел „Подриње“	160
Нови стационар - болница	124
Вила „Далмација“	155
Вила „Херцеговина“	100
Хотел „Стандард“	66
Хотел „Royal“	250
Укупно	942

Извор: Документација ХТП „Бања Ковиљача“, ТО Лознице

Осим у Бањи Ковиљачи, значајнији смештајни капацитети се налазе у Бањи Бадањи, Лозници, на Гучеву и Церу. Смештај у Лозници нуди се у оквиру омладинског насеља „Mladost Ad Drinum“ (180 лежаја) и хотела „Bravo“ (23 лежаја). У оквиру болнице за рехабилитацију „Бања Бадања“, на располагању је 25 лежаја, док се у непосредној близини налазе и капацитети приватног смештаја, око 50 лежаја. На Гучеву послује одмаралиште „Видиковац“ са 80 лежаја и приватизовано одмаралиште „MN“ капацитета 130 лежаја. Њихове услуге углавном користе спортисти и омладинске екскурзије. У оквиру етно комплекса у Тршићу постојећи вајати опремљени су за смештај туриста и броје око 50 постеља (Гајић М., Вујадиновић С., 2010).

Најпознатији угоститељски објекти у Лозници су: ресторан „Европа“, „Плави ресторан“, Градска кафана и посластичаница „Пролеће“ са традицијом дугом преко 50 година. Пажњу привлачи и кафе-пицерија „Intermezzo“, изграђена на мосту изнад реке Штире у центру града. Позната кафана у Тршићу је „Промаја“, а 2011. године је на брду изнад Вукове куће отворен и „Конак Милица“, који поред ресторана домаће кухиње, гостима нуди пријатан боравак и смештај у амбијенту старог српског домаћинства.

Промет туриста

Реалну слику посећености општине Лозница није лако сагледати. Анализирани подаци преузети су из публикација Републичког завода за

Сања Крсмановић

статистику, општинских докумената, просторног и акционог плана, у којима је дата уопштена анализа постојећег стања туризма. Део информација добијен је од ТО Лознице и сарадника за туризам при општини.

Рекордан туристички промет у Јадру остварен је давне 1988. године, када је регистровано 46.131 туриста. Највећи број ноћења (287.707) остварен је 2002. године, док је највећи просечан број ноћења забележен 2000. године (8,9) за домаће и 1996. године (12,8) за стране туристе (Гајић М., Вујадиновић С., 2010).

Највећи туристички промет у општини Лозница, током године оствари се у Бањи Ковиљачи. Од свих туриста који посете овај крај, око 80% борави у Подрињској лепотици, док је удео остварених ноћења општине, која се реализују у бањи чак 93%. С обзиром да је Бања Ковиљача туристичко средиште општине, анализирани су подаци везани за њу. Бања Ковиљача се по броју посетилаца и ноћења налази на 4. месту међу бањама Србије. Ради што боље анализе туристичког промета и сагледавања тенденција које се јављају у Бањи Ковиљачи, у разматрање су узети подаци за период 2000-2010. године.

Табела 2. Промет туриста у Бањи Ковиљачи у периоду 2000-2010. године

Год.	Туристи			Ноћења			Просечна дуж. боравка (дани)	
	Σ	Домаћи	Страни	Σ	Домаћи	Страни	Дом.	Стр.
2000.	20.594	17.013	3.581	198.154	175.423	22.731	10,3	6,4
2001.	19.000	15.200	3.800	158.000	134.500	23.500	8,8	6,2
2002.	22.476	18.978	3.498	143.496	120.390	23.106	6,3	6,6
2003.	19.542	16.190	3.352	132.733	106.694	26.039	6,6	7,8
2004.	22.779	19.234	3.545	159.331	137.688	21.643	7,2	8,9
2005.	20.302	17.432	2.870	156.497	135.114	21.383	7,7	7,4
2006.	19.352	16.501	2.851	210.097	187.775	22.322	11,4	7,8
2007.	21.439	18.499	2.940	177.505	159.339	18.166	8,6	6,2
2008.	22.443	19.283	3.160	178.459	158.033	20.426	8,2	6,5
2009.	18.434	15.907	2.527	157.172	139.208	17.964	8,8	7,1
2010.	20.512	18.300	2.212	185.881	167.208	18.673	9,1	8,4

Извор: Статистички годишњак, Републички завод за статистику

Табела 2 показује изражене годишње осцилације промета. Број домаћих гостију у посматраном периоду, далеко је већи у односу на стране, али чињеница је да је у Бањи Ковиљачи одувек преовладала домаћа клијентела. У структури туристичког промета удео домаћих посетилаца креће се између 80% колико је забележено 2001. и 89,2% колико их је регистровано 2010. године. Евидентно је да је туристичка посета, после глобално кризне 2008. године опадала, али и да је 2010. поново дошло до повећања. Ово може да се објасни побољшањем

МЕСТО ТУРИЗМА У РЕГИОНАЛНОМ РАЗВОЈУ

опремљености смештајних капацитета и посебно увођењем додатних и потпуно нових садржаја који су значајно обогатили туристичку понуду.

Негативна тенденција која се примећује у овом периоду је смањење просечне дужине боравка домаћих туриста, који је у 2008. години износио тек 8,2 дана, што је значајно смањење у односу на боравак од 11,4 дана 2006. године. Томе је сигурно допринела економска криза и низак стандард домаћег становништва, чији је удео међу туристима највећи. Услед финансијских потешкоћа које су задесиле потенцијалне кориснике туристичких услуга, њихов број се смањило, што се негативно одразило на туризам и њему допунске делатности.

Последњих година приметан је пад броја страних посетилаца, што је сигурно последица економске кризе, али и недовољно конкурентне понуде Бање Ковиљаче на међународном тржишту туристичких услуга. Подаци о структури страних гостију нису доступни, али би сигурно показали да највећи део страних туриста потиче из Републике Српске, Босне и Херцеговине и других бивших југословенских република. Извесно је да број туриста из развијених европских земаља није велики, са статистичког становишта скоро је занемарљив и не доприноси туристичкој привреди у толикој мери, колико би се на основу посете очекивало.

Број и структура запослених

Демографске промене које су се у протеклом периоду одвијале у општини у вези су са развојем непољопривредних делатности, посебно индустрије, а са тим у вези је и опадање удела пољопривредног становништва, које се преоријентисало на индустрију и друге делатности, пре свега у терцијерном сектору услуга, па и у области туризма. Колико је овај утицај био велики најбоље осликавају миграције, које су и још увек се одвијају у правцима где је дошло до интензивног развоја ових делатности.

Од укупног броја запослених лица, којих је по попису из 2002. године у општини Лозница било 28.752, највећи удео од 39,6% чине запослени у терцијерном сектору, 36,4% запослени у секундарном, док је најмање запослених у примарном сектору и то 24%. Ситуација у градским насељима је још израженија у корист услужних делатности, па је у Бањи Ковиљачи у терцијерном сектору запослено 54,3% становништва, односно 61,9% у Лозници. У примарном сектору оба ова градска насеља запосленост је мања од 5%. У исто време, у осталим насељима најзаступљенији је секундарни (36,4%), а затим примарни сектор (31,9%). На нивоу општине у прерађивачкој индустрији је био запослен највећи број радника (6.897), а затим следе пољопривреда (6.326), трговина (3.546), грађевинарство (1.766) и здравство и социјални рад (1.685).

Сања Крсмановић

У сектору хотела и ресторана 2002. било је 762 запослених, да би 2008. године број спао на 133 радника.⁴ Туризам као делатност је у остварењу националног дохотка и укупној запослености општине 2003. године имао удео од 3%, али је 2005. опао на 2% и на том нивоу је и данас. Висина просечних зарада у општини током година се мењала, али је чињеница да је просек зарада у хотелима и ресторанима мањи од тих просечних вредности.

Од укупног броја радно способног становништва у општини (40.634) само 28.752 обавља занимање. Ово је послужило као повод за израду економске стратегије општине у којој туризам заузима значајно место, као један од начина за решење проблема незапослености, кроз развој комплементарних делатности и у оквиру њих ангажовање значајног континента нове радне снаге. У оквиру пољопривреде могуће је запошљавање ради достизања оптималног обима производње, производње органски чисте и здраве хране, лековитог биља... Производно занатство могло би да ангажује људе на изради рукотворина и сувенира, који су интегралан сегмент туристичке потражње. Становништво своју шансу за пословни ангажман може наћи и у томе што ће тржишту понудити своје смештајне капацитете, чиме би се постигло повећање и побољшање понуде укупних капацитета. Рад на промотивним активностима, ванпансионској понуди, осмишљању модернијих садржаја и изградњи нових саобраћајница без сумње би могао да допринесе смањењу броја незапослених, а истовремено би се остварили и други економски ефекти и развио туризам.

Закључак

Општине Лозница препознала је туризам као значајан фактор и покретачку снагу привредног и друштвеног развоја у будућности и тако усмерила своју стратегију развоја. Оваква оријентација заснива се на чињеницама да Лозница има повољан туристички положај и бројне природне и антропогене туристичке вредности које могу бити база за интензивнији развој различитих видова туризма, много више него што је то данас случај. Захваљујући туристичким потенцијалима које поседује, Лозница би могла имати много ширу, па и националну контрактивну зону.

У општини Лозница доминантну улогу још од 19. века има бањски туризам, који се развио на бази богатства лековитих, минералних и термоминералних вода и очуване природе, највише захваљујући Бањи Ковиљачи, мада у последње време расте и значај Бање Бадање на туристичком тржишту. И концепт будућег развоја туризма потенцира значај бањског туризма као носиоца развоја, па је потребно посветити више пажње

⁴ Документација одељења за Локални економски развој општине Лозница, 2011. год.

МЕСТО ТУРИЗМА У РЕГИОНАЛНОМ РАЗВОЈУ

валоризацији и рационалном коришћењу лековитих и термоминералних вода, као и очувању здраве животне средине, модернизацији и проширењу смештајних капацитета, подизању квалитета услуга и укључивању у понуду свих расположивих природних (река Дрина, околне планине) и антропогених (манастир, музеји, галерије, споменици, културне и спортске манифестације) вредности на територији општине, али и суседних општина.

Бројне су могућности за развој других облика туризма, пре свега сеоског, излетничког, манифестационог, спортско-рекреативног, ловног и риболовног, културног и пословно-конгресног. Формирањем јединствене понуде комплементарних садржаја и одговарајућим пласманом на туристичком тржишту, сигурно би се повећао број посетилаца. Активности треба усмерити тако да се привуче и други профил туриста, који би у Лозницу и околину долазили и ради остварења других, а не првенствено здравствених потреба.

Основни циљ развоја туризма општине Лозница у наредном периоду јесте постизање већих економских ефеката, запошљавање школованих кадрова и активирање других привредних делатности, пре свега: угоститељства, трговине, пољопривреде, занатства, саобраћаја и грађевинарства. На тај начин туризам ће допринети привредном јачању целог краја, што ће за последицу имати општи друштвени просперитет.

Литература

- Гајић М. и Вујадиновић С. (2010). Стање и перспективе развоја бањског туризма на простору Јадра. *Гласник Српског географског друштва* 90 (3). Српско географско друштво, Београд, стр. 71-80.
- Гајић М., Вујадиновић С., Шабих Д. и Милинчић М. (2012). *Јадар – географске промене, регионална диференцијација и перспективе развоја*, Српско географско друштво, Београд, 1-351.
- Јовичић Д. (2008). Стање и перспективе развоја бањског туризма у Србији. *Гласник Српског географског друштва* 88 (4). Српско географско друштво, Београд, стр. 3-18.
- Костић М. (1981). Бања Ковиљача. У *Зборник радова географског института „Јован Цвијић“* (Посебна издања, свеска 33). Географски институт „Јован Цвијић“. Београд.
- Милутиновић Д. (2005). *Потенцијали и ограничења развоја туризма у Доњем Подрињу*. Београд: Географски факултет, магистарска теза
- Милутиновић Д., Вилић Г. и Тошић З. (2006). *Лозница и околина*. Центар за културу „Вук Караџић“. Лозница.
- Ракићевић Т. (1997). Водни ресурси. Климатски услови. *Монографија општине Лозница*. Српско географско друштво, Географски факултет и Географски институт „Јован Цвијић“. Београд.

Сања Крсмановић

- Станковић С. (1990/91). Туристичке функције Бање Ковиљаче. У *Зборник радова одсека за географске науке Природно-математичког факултета* (свеска 37-38). Природно-математички факултет - Одсек за географију. Београд.
- Станковић С. (1997). Туризам. *Монографија општине Лозница*. Српско географско друштво, Географски факултет и Географски институт „Јован Цвијић“. Београд.
- Станковић С. (2000). *Туристичка географија*. Универзитет у Београду - Географски факултет. Београд.
- Шећеров В. (2008). Планирање просторног развоја туризма на примеру просторног плана општине Суботица. *Гласник српског географског друштва* 88 (3). Српско географско друштво, Београд. стр. 73-86.
- Акциони план за локални економски развој*. Лозница: Општина Лозница. 2006.
- Нацрт плана генералне регулације Бање Ковиљаче*. Лозница: Завод за урбанизам Лозница. 2010.
- Општине у Србији*. Републички завод за статистику. 2000-2010. Београд.
- Просторни план Општине Лозница*. Лозница: Завод за урбанизам Лозница. 2010.
- Просторни план Републике Србије*. Службени гласник РС, број 88/10. 2010. Београд.
- Попис становништва, резултати по насељима*. Републички завод за статистику. 1953-2002. Београд.
- Статистички годишњак*. Републички завод за статистику. 2000-2010. Београд.

Sanja Krsmanović

ROLE OF TOURISM IN REGIONAL DEVELOPMENT OF MUNICIPAL LOZNICA

Summary

Dominant role in Loznica since the 19th century has a spa tourism, which developed on the basis of medical resources, mineral and thermal waters and preserved nature, mostly due to Banja Koviljaca. The concept of the future tourism development also emphasizes the importance of spa tourism as a main factor of development. It is necessary to pay more attention to the evaluation and the rational use of mineral waters, as well as the preservation of a healthy environment, modernization and expansion of accommodation facilities. Improving service quality and inclusion in the tourist offer of all available natural (Drina river, the surrounding mountains) and anthropogenic (monasteries, museums, galleries, monuments, cultural and sporting events) values in the municipality is also of great importance. Loznica municipality has many opportunities for the development of other forms of tourism, especially rural, excursions, events, sports and recreation, hunting and fishing, cultural, business and congress tourism. Forming a unique offer and appropriate placement in the tourism market, would increase the number of visitors in future. Activities should be directed to the other tourist profiles and attract visitors who will come to Loznica and the surrounding area to experience something new and fulfill more expectations, than only medical needs.